

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У статті досліджено основні тенденції та особливості функціонування та розвитку фармацевтичних підприємств України. Проаналізовано статистичні дані щодо обсягу виробництва основних продуктів і препаратів в умовах складної економічної ситуації. Визначено основні фінансові показники лідируючих підприємств фармацевтичного ринку. Запропоновано напрям подальшого розвитку для компаній-лідерів фармацевтичної галузі. Визначено рівні фінансової стійкості підприємств-лідерів за власною модифікованою шістнадцятикомпонентною методикою.

Ключові слова: тенденція, фармацевтична галузь, фармацевтичний препарат, фармкомпанія, собівартість фармацевтичної продукції.

М. О. MYKHAILIUK

Kyiv National Economic University Named after Vadym Hetman

TRENDS AND FEATURES OF FUNCTIONING AND DEVELOPMENT ON UKRAINIAN PHARMACEUTICAL BUSINESS

Abstract – A powerful niche in the healthcare system is formed by the pharmaceutical sector, which is one of those sectors of the economy that is marked by high growth potential and progressive determinations among other activities. The exceptional social role of the pharmaceutical sector determines the constant scientific interest in the problems of its development and increasing competitiveness. In connection with the changing external conditions, the aim of the article is to study trends and peculiarities of the functioning of the pharmaceutical industry in Ukraine. To achieve this goal, we will analyze the official sources of the pharmaceutical market and statistical information. Ukraine is in a difficult political and economic situation, but despite the complexity of its situation, the pharmaceutical industry is developing steadily. The constant leader of the pharmaceutical market of Ukraine is the company "Farmak". Every year the volume of retail sales of various categories of goods "pharmacy basket" is growing. Farmak and Arterium reached their limit of development in Ukraine, therefore, access to foreign markets through the acquisition of assets is quite understandable. However, for the withdrawal of drugs to other countries, companies will have to spend significant funds for marketing, after all, the distributor is a good sales channel, but only if the drug is known and bought, so a thorough analysis of foreign markets is necessary before determining the feasibility of expanding beyond Ukraine. So, the calculation of the main financial indicators confirms the leadership of "Farmak". The company receives a stable net profit (as well as two explored companies), that is, it has free funds for its development, so we propose to expand its activities in the form of access to international markets.

Key words: trend, pharmaceutical industry, pharmaceutical prepartet, farmkopraniya, the cost of pharmaceutical products.

Постановка проблеми. Сфера охорони здоров'я завжди залишалась у фокусі підвищеної уваги регулюючих механізмів. Недоліки її розвитку виступають важливими індикаторами соціально-економічного стану країни та рівня життя населення, а якісні параметри – в значній мірі залежать від стану суспільного здоров'я. Потужну нішу в системі охорони здоров'я формує фармацевтична сфера, яка є однією з тих галузей господарювання, що відзначається найвищим потенціалом зростання й прогресивними детермінантами серед інших видів діяльності. Виняткова соціальна роль фармацевтичної сфери обумовлює постійний науковий інтерес до проблем її розвитку та підвищення конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблеми розвитку фармацевтичного ринку присвячені наукові праці вітчизняних науковців Пестуна І.В., Мнушко З.М., Дихтярьова Н.М., Карамішева Д.В., Волох Д., Загорій В., Толочко В. (теоретико-прикладні засади фармацевтичної діяльності), Б. Громовик, І. Дутчак, О. Півень, І. Федоренко (ринкові аспекти розвитку фармацевтики), Н. Дігтярьова, З. Мнушко, М. Пономаренко, Л. Шульгіна (маркетингові аспекти фармацевтичної діяльності), А. Беліченко, О. Гудзенко, О. Мех, А. Немченко, Я. Радиш (управлінські підходи до забезпечення населення лікарськими засобами та створення середовищних умов розвитку галузі), В. Загородній, А. Кабачна, М. Олексюк (організація професійної діяльності у фармацевтиці) тощо. З-поміж зарубіжних досліджень – праці Т. Барта, Д. Джобера, Р. Куксона, М. Мак-Грейва, Р. Хендерсона та ін. Однак попри вагомий напрацювання багатьох учених, фармацевтична промисловість є динамічною галузю та постійно розвивається, щороку задаючи нові тенденції ринку.

Формулювання цілей статті. У зв'язку з мінливими зовнішніми умовами метою статті є дослідження тенденцій та особливостей функціонування фармацевтичної промисловості України. Для досягнення поставленої мети проаналізуємо офіційні джерела фармринку та статистику інформацію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фармацевтичний ринок – це потужний промисловий сектор, який входить у п'ятірку найбільш прибуткових галузей світового господарського комплексу. Фармацевтична промисловість посідає значне місце і в економіці України, оскільки є важливим сегментом національного ринку, вона відрізняється великою наукоємністю та розвиненою кооперацією. Фармацевтична сфера – діяльність конкретних господарюючих суб'єктів (фармацевтичних підприємств, наукових установ, лабораторій, аптечних мереж тощо), пов'язана з виробництвом, зберіганням і розповсюдженням лікарських засобів та виробів медичного призначення, з метою належного забезпечення медико-профілактичних закла-

дів і населення якісними та доступними лікарськими засобами задля збереження та підтримання його здоров'я [1, с. 41].

Україна знаходиться в складній політико-економічній ситуації, але не дивлячись на всю складність свого положення фармацевтична галузь стабільно розвивається, що підтверджує таблиця 1.

Таблиця 1

**Роздрібні продажі різних категорій товарів “аптечного кошика”
в грошовому вираженні за підсумками 2014–2016 рр. [2]**

Рік	Лікарські засоби			Медичні вироби*			Дієтичні добавки			Косметика			Ринок у цілому	
	Обсяг аптечних продажів, млн грн/уп.	Δ, %	Частка в “аптечній корзині”, %	Обсяг аптечних продажів, млн грн/уп.	Δ, %	Частка в “аптечній корзині”, %	Обсяг аптечних продажів, млн грн/уп.	Δ, %	Частка в “аптечній корзині”, %	Обсяг аптечних продажів, млн грн/уп.	Δ, %	Частка в “аптечній корзині”, %	Обсяг аптечних продажів, млн грн/уп.	Δ, %
2014	30189	16,8	84,9	2861,9	17,4	8,0	1109	15,6	3,1	1410	11,9	4,0	35570	16,6
2015	41482	37,4	84,3	4161,6	45,4	8,4	1674	51,0	3,4	1898	34,5	3,9	49215	38,4
2016	50636	22,1	84,4	4709,8	13,2	7,9	2405	43,6	4,0	2220	17,0	3,7	59970	21,9

* до загального обсягу аптечних продажів медичних виробів включений обсяг реалізації дезінфікуючих засобів, які пройшли процедуру реєстрації.

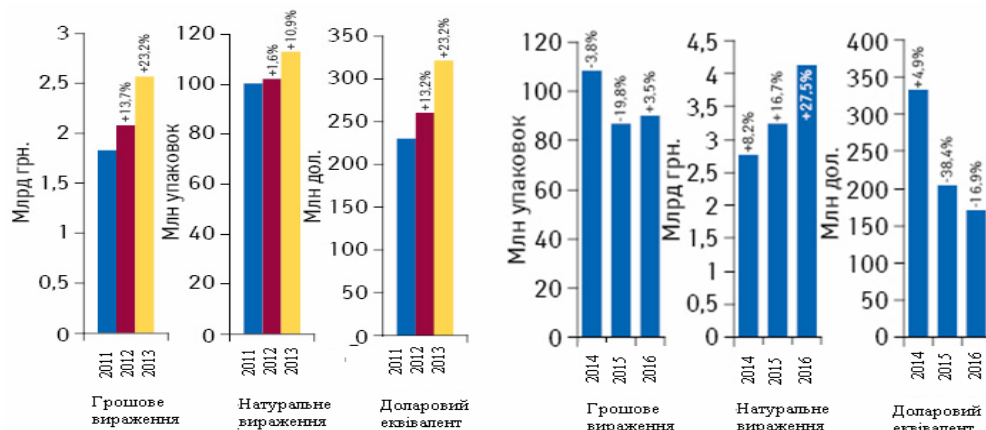

Рис. 1. Обсяг аптечних продажів лікарських засобів за підсумками січня 2011–2016 рр. із зазначенням темпів приросту порівняно з аналогічним періодом попереднього року*

* складено автором на основі [3, 4]

Дані таблиці 1 показують, що щороку обсяг роздрібних продажів різних категорій товарів “аптечного кошика” зростає. В 2012–2013 та 2015–2016 рр. обсяг роздрібної реалізації товарів “аптечного кошика” в грошовому і натуральному вираженні, а також в доларовому еквіваленті в порівнянні з аналогічними періодами попереднього року зростали. В 2014 р. обсяг роздрібної реалізації товарів у натуральному вираженні зменшився порівняно з аналогічним періодом попереднього року, при чому спостерігалось зростання обсягу в грошовому еквіваленті, що свідчить про зростання цін, що наведено на рис. 1.

Незмінним лідером фармацевтичного ринку України є компанія “Фармак”. Останні два роки Корпорація “Артеріум” намагається досягти лідируючу позицію, але “Фармак” не втрачає свою конкурентну частку на ринку, що наведено в таблиці 2.

У січні нинішнього року фармацевтична фірма “Дарниця” отримала дозвіл Антимонопольного комітету України на придбання понад 50 % акцій ПАТ “НВЦ “Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод”. “Фармак” розширила бізнес, придбавши польську компанію Kotkowski Wierzbicki Wegrzyn sp. z o.o., яка спеціалізується на маркетингу та продажу біологічно активних добавок, що дозволить вивести препарати на ринки ЄС. Корпорація “Артеріум” купила фармкомпанію Marifarm в Словенії.

Зазначимо, раніше у “Фармак” заявляли про плани до 2020 року досягти обсягу продажу в \$1 млрд, скоротивши частку продажу на вітчизняному ринку з 80 % до 60 % загального обсягу. Водночас, збільшивши частку експорту до 35 % [5].

Ми вважаємо, що “Фармак” та “Артеріум” досягли своєї межі розвитку в Україні, тому вихід на закордонні ринки шляхом придбання активів цілком зрозумілий.

Топ-15 маркетингових організацій за обсягом аптечних продажів товарів “аптечного кошика” в грошовому вираженні за підсумками 2016 р. із зазначенням їх позицій в рейтингу [2]

Маркетингова організація	2016 р.	2015 р.	2014 р.
Фармак (Україна)	1	1	1
Артеріум Корпорація (Україна)	2	5	5
Дарниця (Україна)	3	3	4
Teva (Ізраїль)	4	4	3
Berlin-Chemie (Німеччина)	5	2	2
Sanofi (Франція)	6	7	7
Здоров'я, Група компаній (Україна)	7	6	9
Takeda (Японія)	8	8	6
Київський вітамінний завод (Україна)	9	11	14
KRKA (Словенія)	10	9	10

Фарминок сусідніх країн досить великий і зможе прийняти додаткових гравців. Наприклад, за даними компанії IMS Health, обсяг фармринку Польщі в 2015 році склав 34,3 млрд злотих (8,01 млрд євро), що на 7,3 % більше показників 2014 року. Українські виробники зможуть отримати частку на нових ринках за рахунок більш привабливої ціни ліків. Однак, на нашу думку, для виведення препаратів в інші країни компаніям доведеться витратити значні кошти на маркетинг, адже, дистрибутор – хороший канал продажів, але тільки якщо препарат відомий і його купують, тому попередньо необхідний ґрунтовний аналіз іноземних ринків для визначення доцільності розширення за межі України.

Фармкомпанія “Дарниця” закриває трійку лідерів українського ринку. Антимонопольний комітет України дозволив компанії придбати понад 50 % акцій свого столичного конкурента – Борщагівського хіміко-фармацевтичного заводу. За 2014-й в обох компаній – 1,2 млрд і 709 млн гривень витрат, 296 млн і 46 млн гривень чистого прибутку відповідно. У разі успішного закриття угоди “Дарниця” претендуватиме на статус найбільшого виробника ліків в Україні.

Згідно з даними дослідницької компанії SMD, у першому півріччі 2015-го “Дарниця” і БХФЗ контролювали 3,28 % та 1,47 % вітчизняного фармацевтичного ринку, відповідно. На лідера галузі “Фармак” у той період припадало 4,81 % продажів медикаментів у країні [6].

Основні фінансові показники підприємств-лідерів фармацевтичної галузі наведені у таблиці 3. Таблиця 3

Основні фінансові показники підприємств-лідерів фармацевтичної галузі України

Показник	ПАТ “Фармак”			ПАТ “Київмедпрепарат” і ПАТ “Галичфарм” (“Артеріум”)			ПАТ “Фармацевтична фірма “Дарниця”		
	2016 р.	2015 р.	2014 р.	2016 р.	2015 р.	2014 р.	2016 р.	2015 р.	2014 р.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>
Чистий дохід від операційної діяльності	5119783	3618237	2509020	2224682	2396934	1724063	2152267	1948231	1351855
Виробнича собівартість	2398495	1467686	1001044	970675	482137	203939	976771	681754	386119
Адміністративні витрати	467233	316668	242843	107968	53986	90279	169962	140282	59151
Витрати на збут	1094302	832050	537413	250237	122777	122743	368621	226433	106344
Інші операційні витрати	-199785	192861	165023	448576	26950	-29069	299620	454797	454761
Прибуток (збиток) від операційної діяльності	959968	808972	562697	447226	342326	407107	337293	444965	345480
Прибуток (збиток) від фінансової діяльності	-50480	-29048	-22210	-240926	-151459	-191479	-24013	-12	-
Прибуток (збиток) від іншої діяльності	-83848	-287884	-267960	-1250	-3344	7306	8090	11708	4477
Прибуток (збиток) до оподаткування	830022	495279	274819	205050	187526	223006	412268	479178	364701
Податок на прибуток	152821	89864	28989	76715	5699	45968	71151	95492	68746
Чистий прибуток (збиток)	677201	405415	241411	128335	126719	76169	341117	383686	295955

* складено автором на основі [7].

Дані таблиці 3 підтверджують лідерство компанії “Фармак” на ринку. Відповідно, найбільший чистий прибуток за останні три роки отримувало зазначене акціонерне товариство.

Визначимо фінансову стійкість підприємств-лідерів за шістнадцятикомпонентною методикою, для цього наведемо алгоритм розрахунку [8, с. 26–28]:

1) запаси поділимо на дві групи – виробничі запаси (M) і товарні (Z), а довгострокові зобов’язання – на середньострокові (K) та довгострокові (K^T). Таким чином, методика з п’ятирівневої модифікується у семирівневу з новими рівнями фінансової стійкості;

2) додамо нові види заборгованості до модифікованої методики О. С. Коцюби:

$$D = \begin{pmatrix} d(f_{11}) & d(f_{12}) & d(f_{13}) & d(f_{14}) \\ d(f_{21}) & d(f_{22}) & d(f_{23}) & d(f_{24}) \\ d(f_{31}) & d(f_{32}) & d(f_{33}) & d(f_{34}) \\ d(f_{41}) & d(f_{42}) & d(f_{43}) & d(f_{44}) \end{pmatrix} \quad (1)$$

при цьому

$$d(x_{ij}) = \begin{cases} 1, & \text{якщо } x_{ij} \geq 0 \\ 0, & \text{якщо } x_{ij} < 0 \end{cases} \quad i = 1,4, j = 1,4 \quad (2)$$

де

$$\begin{aligned} f_{11} &= U + K^T + K^t + K - (F + Z + r + M), & f_{12} &= U + K^T + K^t - (F + Z + r + M), \\ f_{13} &= U + K^T - (F + Z + r + M), & f_{14} &= U - (F + Z + r + M), \\ f_{21} &= U + K^T + K^t + K - (F + Z + r), & f_{22} &= U + K^T + K^t - (F + Z + r), \\ f_{23} &= U + K^T - (F + Z + r), & f_{24} &= U - (F + Z + r), \\ f_{31} &= U + K^T + K^t + K - (F + Z), & f_{32} &= U + K^T + K^t - (F + Z), \\ f_{33} &= U + K^T - (F + Z), & f_{34} &= U - (F + Z), \\ f_{41} &= U + K^T + K^t + K - F, & f_{42} &= U + K^T + K^t - F, \\ f_{43} &= U + K^T - F, & f_{44} &= U - F; \end{aligned}$$

3) сформуємо розширену систему рівнів у модифікованій методиці розрахунку шістнадцяти-компонентного показника (табл. 4).

Таблиця 4

Розширена система рівнів у запропонованій методиці фінансової діагностики [8, с. 26–28]

1	2	3	4
$F + Z + M + r \leq U + K^T + K + K^t$ (середній рівень фінансової стійкості)	$F + Z + M + r \leq U + K^T + K$ (вище середнього рівня фінансової стійкості)	$F + Z + r + M \leq U + K^T$ (високий рівень фінансової стійкості)	$F + Z + r + M \leq U$ (абсолютний рівень фінансової стійкості)
$F + Z + M \leq U + K^T + K + K^t$ (нижче середнього рівня фінансової стійкості)	$F + Z + M \leq U + K^T + K$ (середній рівень фінансової стійкості)	$F + Z + M \leq U + K^T$ (вище середнього рівня фінансової стійкості)	$F + Z + M \leq U$ (високий рівень фінансової стійкості)
$F + Z \leq U + K^T + K + K^t$ (передкризовий рівень фінансової стійкості)	$F + Z \leq U + K^T + K$ (нижче середнього рівня фінансової стійкості)	$F + Z \leq U + K^T$ (середній рівень фінансової стійкості)	$F + Z \leq U$ (вище середнього рівня фінансової стійкості)
$F \leq U + K^T + K + K^t$ (кризовий рівень фінансової стійкості)	$F \leq U + K^T + K$ (передкризовий рівень фінансової стійкості)	$F \leq U + K^T$ (нижче середнього рівня фінансової стійкості)	$F \leq U$ (середній рівень фінансової стійкості)

Визначимо фінансову стійкість підприємств-лідерів за шістнадцятикомпонентною методикою у таблицях 5–7.

Таблиця 5

Система умов та градацій фінансової стійкості за шістнадцятикомпонентною методикою для компанії “Фармак”*

Умова розрахунку	1	2	3	4
1	0	0	0	0
2	1	1	0	0
3	1	1	0	0
4	1	1	1	1

* розроблено автором на основі [7, 8].

Компанія “Фармак” має рівень фінансової стійкості вище середнього.

Таблиця 6

**Система умов та градацій фінансової стійкості
за шістнадцятикомпонентною методикою для компанії “Дарниця”***

Умова розрахунку	1	2	3	4
1	8180	-111	-629947	-638127
2	315793	307502	-322334	-330514
3	1234329	1226038	596202	588022
4	1824132	1815841	1186005	1177825

* розроблено автором на основі [7, 8].

Компанія “Дарниця” має високий рівень фінансової стійкості.

Таблиця 7

**Система умов та градацій фінансової стійкості
за шістнадцятикомпонентною методикою для компанії “Артеріум”***

Умова розрахунку	1	2	3	4
1	-190092	-132058	-1500050	-1847981
2	-190092	-132058	-1500050	-1847981
3	1228984	1287018	-80974	-428905
4	1918885	1976919	608927	260996

* розроблено автором на основі [7, 8].

Компанія “Артеріум” має рівень фінансової стійкості нижче середнього. Серед розрахованих показників фінансової стійкості, підприємство “Артеріум” має найгірший рівень, що сигналізує про необхідність подальшого розрахунку та усунення даної ситуації. За офіційними даними “Артеріум” займає друге місце по обсягу виробництва продукції, але статистична звітність суперечить даному твердженню, тому можемо припустити, що не вся інформація представлена через звітність підприємства “Київмедпрепарат”.

Висновки. Отже, Україна знаходиться в складній політико-економічній ситуації, але не дивлячись на всю складність свого положення фармацевтична галузь стабільно розвивається. Незмінним лідером фармацевтичного ринку України є компанія “Фармак”. Щороку обсяг роздрібних продажів різних категорій товарів “аптечного кошика” зростає. “Фармак” та “Артеріум” досягли своєї межі розвитку в Україні, тому вихід на закордонні ринки шляхом придбання активів цілком зрозумілий. Однак, для виведення препаратів в інші країни компаніям доведеться витратити значні кошти на маркетинг, адже, дистрибутор – хороший канал продажів, але тільки якщо препарат відомий і його купують, тому попередньо необхідний ґрунтовний аналіз іноземних ринків для визначення доцільності розширення за межі України. Розрахунок основних фінансових показників підтверджує лідерство “Фармак”. Компанія отримує стабільний чистий прибуток (як і ще дві досліджені компанії), тобто має вільні кошти для свого розвитку, тому пропонуємо розширювати діяльність підприємств у вигляді виходу на міжнародні ринки. Також визначено рівні фінансової стійкості підприємств-лідерів за власною модифікованою шістнадцятикомпонентною методикою.

Література

1. Алексеев О. Г. Анализ та співвідношення термінів “фармацевтична галузь” та “фармацевтична сфера” як об’єктів адміністративно-правової охорони / О. Г. Алексеев // Адвокат. – 2010. – № 8. – С. 39–42.
2. Аптечный рынок Украины по итогам 2016 г.: Helicopter View [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pda.apteka.ua/article/398728>.
3. Бриф-анализ фармрынка: итоги января 2013 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.apteka.ua/article/216637>.
4. Бриф-анализ фармрынка: итоги января 2016 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.apteka.ua/article/361714>.
5. Розбіглися: навіть українські фармкомпанії скуповують невеликі активи за кордоном [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/business/1421547-rozbiglysiya-navishcho-ukrayinski-farmkom-paniyi-skupovuyut-neveliki-aktivi-za-kordonom>.

6. Завершити розпочате: “Дарниця” планує отримати контроль над Борщагівським ХФЗ до кінця року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/business/1409842-zavershiti-rozpochate-darnicya-planue-otrimati-kontrol-nad-borshchagivskim-hfz-do-kincy-a-roku>.

7. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua>.

8. Кузьомко В. Застосування модифікованої методики дев'ятикомпонентного показника для діагностики рівня фінансової стійкості підприємства охорони / В. Кузьомко, М. Михайлюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2017. – № 192. – С. 24–30.

References

1. Alekseev A. G. Analiz i sootnoshenie terminov “farmatsevticheskaya otrasl” i “farmatsevticheskaya sfera” kak ob'ektov administrativno-pravovoy ohranyi, 2010. – P. 39–42.

2. Aptekhniiy ryinok Ukrainiyi po Itogam 2016 g. : Helicopter View. Retrieved from: <http://pda.apteka.ua/article/398728>.

3. Brif-analiz farmyinka: itogi yanvary 2013 g. – Retrieved from: <http://www.apteka.ua/article/216637>.

4. Brif-analiz farmyinka: itogi yanvary 2016 g. – Retrieved from: <http://www.apteka.ua/article/361714>.

5. Razbezhalis: zachem ukrainskie farmkompanii skupayut nebolshie aktivyi za rubezhom. Retrieved from: [/http://forbes.net.ua/ua/business/1421547-rozbiglisya-navishcho-ukrayinski-farmkompaniyi-skupovuyut-neveliki-aktivi-za-kordonom](http://forbes.net.ua/ua/business/1421547-rozbiglisya-navishcho-ukrayinski-farmkompaniyi-skupovuyut-neveliki-aktivi-za-kordonom).

6. Zavershit nachatoe “Darnitsa” planiruet poluchit kontrol nad Borschagovskim HFZ do kontsa goda. Retrieved from: <http://forbes.net.ua/ua/business/1409842-zavershiti-rozpochate-darnicya-planue-otrimati-kontrol-nad-borshchagivskim-hfz-do-kincy-a-roku>.

7. Agentstvo po razvitiyu infrastrukturyi fondovogo ryinka Ukrainiyi [Elektronnyiy resurs]. – Retrieved from: <https://smida.gov.ua>.

8. Kuzomko V. Primenenie modifitsirovannoy metodiki devyatikomponentnogo pokazatelya dlya diagnostiki urovnya finansovoy ustoychivosti predpriyatiya ohranyi / V. Kuzomko, M. Mihaylyuk. – 2017. – P. 24–30.

Надіслана/Written: 21.03.2017 р.

Надійшла/Received: 23.03.2017 р.

Рецензент: д.е.н., проф. О. І. Гончар